

VÍDEŇSKÝ KONGRES

TANEC NOVÝCH ČASŮ

LUBOŠ TARABA

VÍDEŇSKÝ KONGRES

TANEC NOVÝCH ČASŮ

Během kongresu mocnosti ve Vídni slavila hotové žně politická satira a karikatura. Zde na samém vrcholu tyče vidíme francouzského krále Ludvíka XVIII., kterak šplhá pro svou korunu, zespoda podepírán anglickým zplnomocněncem Wellingtonem, pruským králem Friedrichem Vilémem III., carem Alexandrem I. a nakonec rakouským císařem Františkem I., který klečí na pytlích peněz symbolizujících britské subsidie. Scénu pak doplňuje například Napoleon v exilu, Marie Luisa s malým Napoleonem či četní francouzští politici včetně Fouchého a Talleyranda.

VÍDEŇSKÝ KONGRES

TANEC NOVÝCH ČASŮ

LUBOŠ TARABA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2020
Cover © Žaneta Kortusová, 2020
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-221-9 (print)

ISBN 978-80-7557-787-0 (ePub)

ISBN 978-80-7557-788-7 (mobi)

ISBN 978-80-7557-789-4 (pdf)

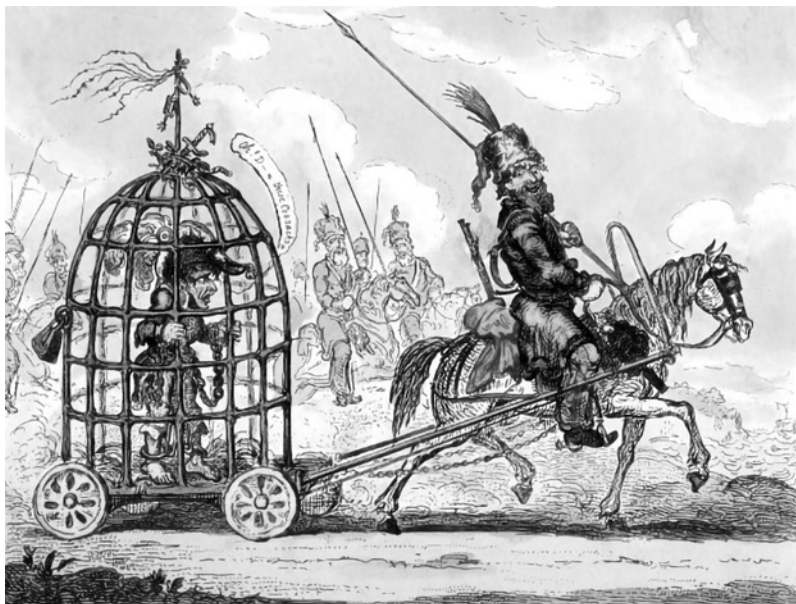
Obsah

Mírotvorci	7
Porcování kořisti	29
Kámen úrazu	45
Děšť králů	61
Đáblovo evangelium	79
Galantní slavnosti	99
Všední dny	115
Valčík mocných	137
Čistota úmyslů	145
Odporný obchod	157
Horké kaštiny	175
Malí a velcí	193
Válečné tanečky	215
Špatný sen	229
Adventní čas	241
Na hraně války	261
Přelom roku	277
Gordický uzel	295
Vypusťte příšeru	311
Let orla	325
On a Oni	335
Oni a On	351
Muž na odstřel	361
Dunění bubnů	379
Krátký proces	399
Nové poměry	413
Víra a rozum	423
Mapa: Střední Evropa po vídeňském kongresu	428
Výběr pramenů a literatury	431
Příloha: závěrečný dokument	435

Mírotvorci

dpoledne třetího květnového dne roku 1814 se k ostrovu Elba pozvolna blížila britská válečná loď *HMS Undaunted*. Na její palubě stál s rukama za zády menší, zavalitější muž oblečený do různých dílů uniforem hned několika armád. Před devíti lety sebral tento ostrov Toskánsku a nyní zde měl z rozhodnutí velmocí dožít. Díky rozmaru ruského cara Alexandra I. a přesto, že jeho tchán, rakouský císař František I., žádal, „aby ho poslali co nejdále“, bývalý první francouzský imperátor zakotvil v přístavu Portoferraio, který se měl stát jeho novým domovem.

Bonaparte odjíždí na Elbu

„Je to něco, co nelze kvůli budoucnosti připustit,“ varoval už dříve všechny opatrný rakouský panovník František I. a jeho ministr zahraničí Klemens Václav Lothar kníže Metternich mu přizvukoval s tím, že nejdéle do dvou let bude zase válka. Nikdo je ale neposlouchal. Jak by tento šestačtyřicetiletý unavený muž, trpící výhřezem ploténky a hemeroidy, mohl být nebezpečný, když ho hlídají Britové a když mu zůstalo čtyři sta příslušníků gardy, čtyřiapadesát polských kopiníků a do jehož miličních oddílů vstoupí osm stovek ostrovanů? Tak se ptali všichni. Bonaparte byla historie. Nemálo Francouzů na něho chtělo co nejdříve zapomenout.

Týž den vjel do Paříže za dunění zvonů a děl a s bílými holubicemi na střechách Ludvík XVIII., devětapadesátiletý mladší bratr „nešťastného krále“, gilotinovaného před jedenadvaceti lety na základě rozhodnutí Konventu, kterému sloužil i mladý důstojník dělostřelectva Napoleon Bonaparte. Revoluce, která otrásla legitimitou trůnů a korun, revoluce, která se stala začátkem dlouhé série válek, v nichž vzešla a nyní na Elbě měla zapadnout „Korsičanova“ hvězda, se stala minulostí. Tlustý „Ludvík Vytoužený“, jak ho překřtili rojalisté, v pařížských ulicích nemohl být větším důkazem konce „dvaceti let trosek a neštěstí“, jak prohlásil jeden z protagonistů těchto událostí, šedesátiletý Bonapartův bývalý ministr zahraničí a nyní šéf prozatímní státní rady organizující návrat Bourbonů Charles Maurice de Talleyrand-Périgord.

Tento bývalý abbé ze starobylé šlechtické rodiny, biskup konce starých časů, poslanec generálních stavů, emisar revoluce, emigrant a zrádce odsouzený revolučním tribunálem k smrti, dobyvatel Divokého západu, co se vrátil za Direktoría do Francie a hned se stal šéfem diplomacie, muž, který se po-

dílel na puči proti Direktoriu, aby sloužil Napoleonovi a pak se od něj po vítězství u Slavkova, v předtuše jeho porážky, odvrátil a tajně ho zrazoval, zadarmo Rusům, protože mu car Alexandr I. odmítl platit, a za peníze Rakušanům, jmenovitě Metternichovi, tento člověk, jenž měl na svých rukou krev popraveného vévody d'Enghien, jednoho z Ludvíkových příbuzných, teď jako šéf prozatímní vlády dokazoval, že „se oddává celým svým životem službě králi a nežádá pro sebe nic“. Chtěl jen, „aby ti, jimž Revoluce odpouští, odpustili také Revoluci“. Krátce nato se stal už po třinácté ve svém životě ministrem zahraničí, tentokrát bourbonské vlády. Jak řekl, doufal, že „to bude naposledy“. To hlavní, co ho čekalo ze všeho nejdříve, bylo dojednat mírovou smlouvu s vítězi, aby definitivně skončily „dlouhé nepokoje v Evropě a neštěstí národů“ a Starý kontinent se dočkal „trvalého míru založeného na spravedlivém rozdělení sil mezi mocnostmi“, jak v ní bude uvedeno.

Jednání začalo 9. května 1814 v Paříži. Pokud někdo čekal, že se Talleyrand – pyšníci se nadále titulem knížete z Beneventa, které papeži svého času zabavil na Apeninském poloostrově Bonaparte – bude jako zástupce poražené země držet při zdi, tato kalkulace nevyšla. Na to byl tento „kulhavý ďábel“, jak se mu říkalo nejen kvůli protéze, „čertovu kopytu“ na úrazem v dětství zdeformované noze, příliš protřelý. Od svých předků sloužících v bourbonských armádách pochytil pravidlo, že nejlepší obranou je útok, a tak hned bez váhání vědomě nadsadil francouzské požadavky. Vytvořil si tím prostor, aby mohl dělat ústupky a kompromisy a nikdo z rojalistických radikálních konzervativců, *ultras*, jichž se zpátky do Francie vrátilo anebo ještě vrátí na třicet tisíc, mu nemohl příliš vyčítat, že slouží svému novému pánovi špatně, byť se tak samozřejmě dělo.

Kvarteto vítězných mocností – Rakousko, Velká Británie, Prusko a Rusko – mělo v tom, jak s Francií naloží, poměrně jasno. Podle tajných článků smlouvy podepsané v Chaumontu 9. března 1814 se bude muset vrátit do svých „přirozených“ hranic. Území obsazených za dob revoluce a císařství se vzdá. V „Německu“ následně vznikne federace nezávislých států. Taktéž Itálie prodělá patřičné změny. Obnovy se dočkají i Švýcarsko, Španělsko a Nizozemí. A to vše podle článku číslo 16 s cílem „zajistit oddych Evropě nastolením rovnováhy sil“.

Třebaže tento článek dostal až tak vysoké číslo, obsahoval jeden z „původních, věčných principů britské politiky“, jak konstatoval list *The Craftsman* už v době nástupu vůdce whigů Roberta Walpolea do úřadu prvního ministra začátkem dvacátých let 18. století. Mír na kontinentě je tak podstatnou podmínkou prosperity tohoto obchodujícího ostrova, že „by mělo být stálou snahou britských vlád jej udržet, a pokud jej někdo jiný zničí či naruší, opět jej obnovit,“ zněla základní poučka *real balance of power*. Walpole tak podle *London Gazette* reagoval na sérii válek o španělské a rakouské dědictví proložené navíc konfliktem o polské nástupnictví, kdy Evropu ovládal „francouzský“ *raison d'état*, tedy zájem každého státu a jeho panovníka.

Revoluce ve Francii a s ní spojená série válečných konfliktů vystavily Evropu těžké zkoušce. Aby se neopakovalo něco podobného, vítězové se chystali pokusit skloubit jednotlivé *raison d'état* tak, aby se dostaly do rovnováhy akceptovatelné všemi stranami, přesněji řečeno mocnostmi disponujícími dostatečnou silou a prostředky prosadit své zájmy a přitom se držet navzájem v šachu. Odstrašení mělo být natolik silné, aby si ka-

ždý rozmyslel podlehnout pokušení zkusit přemalovat mapu kontinentu bodákem. Aby se toto riziko ještě snížilo, měly své místo na evropské mapě i menší státy, představující nárazníková pásma a zájmové oblasti zároveň. I jejich hranice a politické směřování hodlaly velmoci samozřejmě upravit k obrazu svému a po svém. Jako když se hýbe s šachovými figurami. Jen hra měla být složitější. Na jedné šachovnici budou manévrovat hned čtyři hráči, Velká Británie, Rakousko, Rusko a Prusko, a k tomu jim bude kibicovat Francie.

Nováčkem, navíc bez osobních zkušeností s veterány evropské politiky, byl čtyřicetiletý britský státní tajemník ministerstva zahraničí Henry Robert Stewart Castlereagh markýz Londonderry. Po působení na ministerstvu války a kolonií a krátké kariéře guvernéra v Irsku se tento absolvent Cambridge musel kvůli souboji se svým kolegou z vlády Georgem Canningem na čas stáhnout z veřejného života. Jeho životní šance přišla v roce 1812, když si ho vůdce toryů Robert Jenkinson lord Liverpool vybral právě po Canningovi za nového šéfa *Foreign Office*. Ještě než se vypravil na „pevninu“ za armádami protinapoleonské koalice blížícími se k francouzské hranici, sepsal tento konzervativec do morku kostí, jinak na prostý samouk v diplomatické branži, 26. prosince 1813 memorandum, v němž shrnul principy britské zahraniční politiky pro příští léta. Nepřišel s ničím objevným, jen na stávající poměry napasoval myšlenky formulované v roce 1805 premiérem Williamem Pittem mladším. Jejich leitmotivem bylo britské dominantní postavení na moři, *British Maritime Rights*, a klid na „kontinentě“ založený na zmíněné „skutečné rovnováze sil“.

Tomu odpovídal i Castlereaghův plán, řečeno Pittovými slovy, „dosáhnout za účasti všech hlavních mocností dohody,

kteřá by stanovila a uznala jejich práva“ tak, aby byl nastolen a udržen mír založený na odstrašení agresora. „Opravdová bezpečnost,“ prohlásí Castlereagh v Paříži, „spočívá v zárukách, jež nabízí skutečnost, že nelze napadnout jednoho, aniž by se zároveň nevyhlásila válka všem, kteří mají zájem o udržení statu quo.“ Aby byla Francie udržena na uzdě, britský ministr zahraničí kalkuloval s tím, bude třeba posílit Prusko, které by v rámci svého zmrtvýchvstání mohlo dostat jako dárek donedávna „nepřátelské“ Sasko. Také Rakousko se mělo patřičně mocensky pozvednout. Vídeň by přitom hrála nadále v germánském prostoru prim jako „starobylý a přirozený ochránce Německa“. Na důležitosti tím nabývala obnova Švýcarska a reorganizace poměrů v Itálii a v bývalé „svaté říši římské“. Vedle celkového „obkličení“ Francie by se tak zároveň zamezilo tomu, aby Vídeň s Berlínem zesílily až přespříliš tím, že budou navzájem soupeřit o vedoucí postavení v „německém“ prostoru. Rakouským úkolem bude zároveň dohlížet na pořádek v Itálii a chránit ji před Francií, která sever Apeninského poloostrova po staletí pokládala za svou zájmovou oblast. Obě *německé* mocnosti by zároveň navíc vytvořily bariéru postavenou do cesty ruskému elementu deroucím se úporně na západ.

Důležitým prvkem se stane také nezávislé nizozemské království rozšířené o bývalé Rakouské Nizozemí (Belgii). Ze severu by se tak uzavřel „obkličovací“ kruh kolem Francie a Londýn by mohl využívat přístav v Antverpách, po čemž Britové tak dlouho toužili. Tato brána pro britské zboží a zároveň vojenské předmostí v případě nutnosti by zároveň fungovala jako předsunutá protifrancouzská bašta a v případě nutnosti i jako klacek proti ambiciózním Prusům. Dalším prvkem evropské stability *po anglicku* budou Španělsko a Portugalsko při-

pravené vpadnout Francii do týlu. Aby mohli kontrolovat i jih Evropy, Britové si hodlali ponechat Gibraltar a udržet si vliv v jižní Itálii. Případné ruské pronikání na jih Evropy by mohli pomoci brzdit také Turci, jak si Castlereagh mohl snadno spočítat. Sever kontinentu si Londýn pojistil obsazením Helgolandu. Tento dánský ostrov představoval severní obdobu Gibraltaru. Britové navíc mohli počítat i se Švédskem, byť tady stejně jako na jihu naráželi opět na Rusy okupující už několik let původně švédské Finsko.

Aby skutečně všech těchto cílů dosáhl, Castlereagh nemohl zůstat v Londýně. Navíc nedůvěřoval schopnostem svého vyslance ve Vídni George Hamiltona lorda Aberdeena. Pokládal ho v jeho třiaadvaceti letech za nejen nezkušeného, ale hlavně vydaného na pospas protřelému Metternichovi. Ten si ho prý doslova omotal kolem prstu, byť vyslanec o něm tvrdil, že rakouský ministr nikdy nebyl „skutečně chytrým člověkem“.

Pro prosazení rovnováhy sil mezi kontinentálními mocnostmi Castlereagh nesázel na hrubou sílu. Od prvního okamžiku vystupoval jako prostředník, obrušoval hrany na třecích plochách, a přitom si hlídal britské zájmy, připraven kdykoli bouchnout do stolu. Předvedl to krátce po příjezdu do Paříže, když spojence přesvědčil, aby tématy jednání byly jen evropské záležitosti. Všichni mlčky akceptovali fakt, že na kolonie a kontrolu moří má monopol výhradně Londýn. Castlereagh tak mohl vystupovat jako *ten vzadu* a přitom cílevědomě kormidloval Evropu tak, aby se naplnilo jeho krédo: „Nepotřebujeme v budoucnosti žádné trable.“

Jako nejprijatelnější – až na ruskou snahu anektovat Polsko, a tím proniknout dále na západ, a pruské touhy zmocnit se Saska – se jevily tyto plány knížeti Metternichovi. Jeho

představa „spravedlivé rovnováhy“ se v hrubých rysech blížila britské „rovnováze sil“, což z nich činilo *přirozené* spojení. „Vycházím s ním, jako kdybychom strávili společně celý život,“ prohlásil o Castlereaghovi později, byť jejich vztah měl do idylky hodně daleko.

Tento jedenačtyřicetiletý *přivandrovalec*, v jehož žilách proudil Rýn, jak sám říkával, udělal v Rakousku skvělou kariéru. Jako manžel Eleonory Kounicové, vnučky „velkého kancléře“, sloužícího po Marii Terezii, Josefovi II. a ještě dalším Habsburkům, Leopoldovi II. a Františkovi II., to v roce 1810 přes diplomatické služby, když prošel jako vyslanec Drážďanami, Berlínem a Paříží a budoáry mnoha vlivných a krásných žen, dotáhl až na prvního muže chátrajícího impéria. Před pár lety neváhal pro záchranu Rakouska obětovat „Mino-taurovi“ „hezkou jalovičku“, jak charakterizoval sňatek dcery Františka I. Marie Luisy s Bonapartem rakouský polní maršál Charles Joseph kníže de Ligne, svého času Metternichův potenciální tchán. Nyní ho čekala doslova zkouška ohněm, simulátka o střední Evropu a rakouskou budoucnost.

Metternich vystupující v roli Castlereaghova *průvodce* kontinentální politikou, nejen že zvládl Napoleonem poníženou a oslabenou Vídeň vrátit do *koncertu velmocí*, ale dokonce v něm často hrál nejen první housle, ale snažil se i *dirigovat*. Už z dob studií ve Štrasburku u profesora Kocha věděl, že „obnova rovnováhy mezi evropskými mocnostmi“, je přesně to, co jeho nová vlast potřebuje za daných okolností ze všeho nejvíce. *Raison d'Etat* mu velel mít Rakousko co nejsilnější a s takovými hranicemi a sousedy, aby nebyla ohrožena jeho vlastní bezpečnost a zároveň mohlo spoluurčovat pravidla hry o Evropu. Prvořadou starostí pána na Kynžvartu byla

tudíž obnova velmocenského postavení „*Austrie*“, jak si lidé stále více zvykali říkat. Proto hodlal habsburskému domu zajistit Tyrolsko, Benátsko s Lombardií a velice důležité dědictví z druhého polského dělení v roce 1793. Zatímco o „starorakouských“ oblastech, jako Tyrolsko a Voralberg, se už stačil domluvit s Bavorskem a o dalších územích, jako Salzburg a Pasov se nazákladě úmluvy s Mnichovem rozhodne později „podle okolností“, o požadovaných italských územích pochyb nebylo. Budoucí císaři Františkovi I. odklepnuta bez větších průtahů. Horší spánek Metternichovi způsoboval rakouský díl Polska. Halič, patřící do napoleonských válek Vídně a poté fakticky Bonapartovi, drželi nyní totiž Rusové. Nejen, že ji kontrolovali vojensky, ale dělali si na ni nárok stejně jako na většinu pruského dílu Polska. A to byla Metternichova noční můra. Car Alexandr I. totiž navrhoval, aby se Rakušané za Polsko odškodnili v Itálii a Prusové dostali za svůj polský podíl jako náhradu Sasko, které ruští vojáci zabrali koncem roku 1813. Takové řešení nemělo podle rakouského ministra s rovnováhou sil nic společného, třebaže Prusové a zvláště Rusové tvrdili opak. Ne že by mu vadilo být pánem v severní Itálii, přičilo se mu mít Prusy za sousedy v Drážďanech a Rusy „jen pár mil od břehů Odry“. Podle pravidla o menším zlu tak nejen že uznával, že když tu už jednou Prusko (bohužel) je, je třeba s ním nejen počítat, ale bude-li to jen trochu možné ho i využít. Aby narušil prusko-ruské plány, a protože pokládal Petrohrad v dané chvíli za větší nebezpečí než Berlín, Metternich, třebaže britský vyslanec Aberdeen tvrdil, že „Rakousko nic nedonutí souhlasit s přivtělením Sasko k Prusku“, takticky nabídl Prusům už v lednu 1814 právě vlast saského krále Friedricha Augusta. Jako podmínkou si dal, že Berlín pomůže zabránit vzniku rusko-polského království.

Jak dalece to Metternich myslel vážně, je otázka. Kdyby mu protiruský tah s Prusy vyšel, snadněji by pak totiž mohl (s britskou pomocí, na níž spoléhal a v níž doufal) přistříhnout křídla i pruské orlici. Nepředpokládal, že půjde zachránit Sasko celé. Byl připraven z něj část obětovat, i když to samozřejmě veřejně nevytruboval.

Protože Prusové nechtěli o žádných návrzích z Vídně nic slyšet, o to více se Metternichovi přičil zálsusk Berlína na strategickou jihoněmeckou pevnost Mohuč obsazenou po čtyřměsíčním obléhání od roku 1814 rakouskými a bavorskými vojáky. Neomylně cítil nebezpečí, které v sobě skrývalo potenciální popruštění Drážďan jako společného prusko-ruského nástupišť ve střední Evropě. Mohuč by se v takovém případě stala jen dalším místem vytěšňování Rakouska z Německa. Proto zastával názor, že Sasko a Mohuč patří pod kontrolu všech mocností a ty že o jejich osudu rozhodnou až později a především společně. Z tohoto důvodu také zkusil přemluvit cara, aby své názory změnil. Narazil však na rezolutní ne. Dokonce přestal naléhat, aby si poražený Napoleon udržel jako zeť rakouského císaře francouzskou korunu.

Chtěl-li dosáhnout svého, Metternich potřeboval spojení, a to pořádně silného. Byla to Velká Británie. Mělo to ale háček. Nejprve si musel Brity naklonit. A k tomu měl na jaře 1814 hodně daleko. Na ostrovech, kam poprvé zavítal na šest měsíců v roce 1794 a kde se seznámil s plejádou tamních politiků, se o něm smýšlelo vesměs dost špatně. Obzvlášť mu vyčítali jeho „proradnost“.

Druhým spojencem by se mohla za určitých okolností stát Francie. Nejprve bylo ale třeba se s ní rozumně vypořádat a pak se s ní, jmenovitě s Talleyrandem, s nímž se znal už osm let, od

svého pobytu na rakouské ambasádě v Paříži, patřičně domluvit. Když mu nevyšel plán s Paříží jako spojencem, která by nebyla už císařstvím, ale *jen* královstvím a Napoleon králem, což „malý muž“, jak mu Metternich začal s oblibou říkat, odmítl, uvažoval ještě o regentské vládě císařovny Marie Luisy. Nakonec ale přijal pragmaticky na milost vnuky Ludvíka XV. Jejich hlavními přímluvci ostatně nebyl nikdo jiný než Britové. „Události, jimž nelze zabránit, je třeba řídit,“ řekl k tomu.

Už dvaadvacet roků vládnoucí, sedmačtyřicetiletý František I., kterého si z Toskánska jako „císařského učedníka“ vzal ke dvoru bezdětný Josef II., nechával svému ministrovi volnou ruku. Ne že by byl „úplně nečinný“, jak o něm nebožtík starší bratr jeho otce Leopolda svého času tvrdil, ale přílišnou aktivitou skutečně nevynikal. „Apatický, chladný“ František „s pomalým ale dosti správným úsudkem“, jak ho charakterizoval Josef II., zůstával v pozadí jako pozorný pozorovatel. Vycházel z premisy, že co Metternich činí, dobře činí.

První, kdo s ním nesouhlasili, byli Prusové. I oni snili o vypořádání s Francouzi, kteří s nimi po léta zametali. Berlín ovládala touha po pomstě. Čtyřiašedesátiletý státní kancléř Karl August kníže Hardenberg, který začal po studiu práv svou dlouhou kariéru v rodném Hannoversku a přes Brunšvik a Ansbach-Bayreuth se dostal do pruských služeb, kde se stal ministrem války a poté zahraničí a nakonec i v roce 1810 kancléřem, měl sice mírnější představy než velitel pruské armády, bouřlivák maršál Gebhardt Leberecht hrabě Blücher, jenž by nejraději předhodil dobytou Francii na pospas svým vojákům, ale ani on nehodlal připustit, že by Paříž mohla Prusko znovu ohrozit anebo tak ponížit, jak to dokázal v předcházejících letech Napoleon. „Všeobecná pacifikace“, jak ji propagoval, měla

pustit Francii natolik žilou (hovořilo se o sto milionech franků reparací a ztrátě všech okupovaných území), aby se soustředila na léčení vlastních ran a neměla nutkání se angažovat vně svých „přirozenými hranicemi“, do niž se bude muset samozřejmě vrátit.

To byla však jen část Hardenbergových úvah. Už 29. dubna dokončil, alespoň na papíře, nové dělení kontinentu. Jeho „Plán na budoucí uspořádání Evropy“ obsahoval vedle změn hranic i matematická cvičení s tisíci a miliony „dušemi“, jak se označovalo obyvatelstvo. Už letmý pohled do tohoto dokumentu dával tušit, že pruský kancléř logicky upřednostnil vlastní zájmy. Třebaže se o tomto oblíbenci nyní už čtyři roky mrtvé pruské královny, *amazonky* Luisy, jenž se zasloužil o reformy, které Prusko přivedly zpátky mezi mocnosti, stále více proslýchalo, že nedoslýchá, a jeho podřízený, právník, lingvista, zakladatel berlínské university a diplomat působící jako vyslanec ve Vídni, sedmačtyřicetiletý Wilhelm baron Humboldt naznačoval, že na události na něj se valící nestačí („Hardenberg podniká právě ve dnech důležitých jednání krátké cesty za potěšením se ženami svých podřízených“, takže se říká, že „jako ministr nedbá o své záležitosti a vše vážné“, tvrdil o něm), kancléř státní záležitosti zase tolik nezanedbával.

Prusy logicky nejvíce zajímalo „Německo“ a „střední Evropa“, „Mitteleuropa“ – jak říkal například králův pobočník Karl Friedrich von Kneesebeck – měla být jejich majstrštykem. Podle pozdějšího Kneesebeckova plánu nazvaného „Jak se musí utvářet Evropa aneb o politické rovnováze v Evropě“ by se uprostřed kontinentu „pevně spojily Rakousko a Prusko. Německo, s přivtěleným Holandskem případně i Švýcarskem, a Itálie vytvoří spolkové státy a Británie se stane rakouským a pruským

spojencem“. Znělo to jednoduše, ale tak jednoduché to nebylo a ani být nemohlo. Ještě předtím bude třeba vyřešit rozetnout gordický uzel budoucnosti Polska a Sasko, což zároveň vyřeší rébus, kdo se stane střeoevropským lídrem, zda Vídeň či Berlín.

Koncem dubna 1814 Hardenberg navrhl, aby Sasko a levý břeh Rýna připadly Berlínu, zatímco Vídeň dostane Tyrolsko a další území v Itálii. Varšavské velkoknížectví si Prusové, Rakušané a Rusové rozdělí tak, že jeho největší část připadne carovi. Třebaže tím lámal hůl nad původním předsevzetím usilovat o původní pruský podíl z Polska, car Alexandr to šmahem zavrhl s tím, že Polsko bude až na pár menších regionů, celé ruské. Friedrich Vilém III. se zato bude moci těšit na Sasko. Prusové se s takovým pomyslením smířili více než rychle. Jak říkával Metternich, když býval vyslancem v Berlíně: „Pruský dvůr se dá přesvědčit jen v Petrohradě.“

Nositel a šířitel proruských citů byl především sám pruský král Friedrich Vilém III. Tento čtyřiačtyřicetiletý Hohenzollern, tak odlišný od svého prastrýce Friedricha II., proslulý svou nerozhodností i bojácností vůči Napoleonovi, se v Alexandru I. doslova zhlédl. Většina jeho ministrů, včetně Hardenberga, se Ruska bála, zvláště se děsili jeho dalšího pronikání do Evropy, ale nikdo z nich nevěděl, co si s královou náklonností vůči carovi v dané chvíli počít. Navíc jediný člověk, který dokázal s králem pohnout, tedy královna Luisa byla po smrti, takže o to byla jejich úloha těžší.

Jako vždy v předcházejících letech Prusové vyčkávali a kalculovali, jak se vše vyvine. Hardenbergovi byly jednoznačně bližší Metternichovy myšlenky, že „Rakousko přivítá s radostí návrat Pruska k plné nezávislosti pod podmínkou, že i samo bude taktéž nezávislé a že zůstane mocností. Tím by byl vy-

tvoření politický systém, který by nejvíce odpovídal evropským zájmům. Francii by od Ruska dělila mohutná bariéra. Upokojení mezi nimi ležících částí Evropy by bylo zajištěno klidem [panujícím – pozn. L. T.] mezi oběma císařstvími. [...] Naše zájmy odporují jak rozšíření francouzské moci, tak rozšíření moci Ruska.“

Hardenberg ale nevěděl, jak svého krále pro takovou vizi získat. Prusko mělo nejprve zesílit, dostat pod svou kontrolu Německo a tím vyhodit z *kola ven* Rakousko. Friedrich Vilém III. ale takto uvažovat nedokázal. Šel přímočaře za svým a budoucnost viděl po boku Alexandra I.

Šestatřicetiletý Romanovec, vychovávaný babičkou Kateřinou II., „otcovrah“, jak mu někteří po straně přezdívali kvůli vraždě paranoického despoty Pavla I. spáchané opilými důstojníky, podléhal mnoha, často rozporuplným a protichůdným, představám. Vedle toho, že se zhlédl v liberálních učeních kombinovaných s idejemi křesťanství a doma zároveň vládl pevnou rukou takové myšlenky vylučující, přál si být uctíván jako spasitel Evropy. Jako hlavní vítěz nad „strašlivým Bonapartem“, jak se prezentoval, už viděl Rusko dále v Evropě, a tudíž stupňoval své požadavky. Vycházel přitom z jednoduchého principu. „Člověk si nemusí dělat příliš starosti o jednání, má-li šest set tisíc mužů ve zbrani,“ řekl jeden ruský generál nahlas to, co jen car naznačoval.

Největší překážku na ruské cestě do Evropy představovalo Rakousko a hlavně Metternich. Car, který se s ním znal od října 1805 z Berlína, rakouského kancléře bytostně nesnášel a ten mu oplácel stejnou mincí. Přitom Alexandr ještě před pár měsíci v euforii z vítězství tvrdil, že s takovým ministrem by se odvážil dobýt svět.

Ruský car Alexandr I.

Svého času, roku 1804, se ruský panovník pokusil Britům prostřednictvím svého poradce, hrabě Novosilova neúspěšně podsunout nápad na bipolární Evropu – na jedné straně Britové a na straně druhé Rusové jako partneři držící pohromadě houf kontinentálních států. Teď ho však od konce roku 1812, kdy mu to navrhli jeho ministři, zajímal především „celoživotní sen“, a to vybudovat „pod mou ochranou prosperující a nezávislé Polsko“. Alexandr hodlal vytvořit z Bonapartova varšavského velkoknížectví *konstituční* monarchii, království spojené s Ruskem personální unií. Ústavu by Polsku *spíchnul* samozřejmě *na míru* podle svých osobitých představ. Tím by samozřejmě ještě více vzrostl jeho už tak nemalý vliv na celoevropské záležitosti, což by mu zároveň dovolovalo vydupat si ještě více.

Spřízněnou duši našel v pruském králi překypujícím vděčností za záchranu koruny. Alexandr si původně myslel na Francii. Po Bonapartově vyhnání by stačilo Francouzům vnutit za krále jeho bývalého maršála a nyní švédského adoptivního korunního prince Jeana Baptista Bernadotta. Zároveň by si tím pojistil i sever evropského kontinentu, který ho taktéž eminentně zajímal. Když tah s Bernadottem, jenž přijal jméno Karel Johann, hlavně Metternichovým přičiněním nevyšel a do Paříže se vrátili Brity protěžovaní Bourboni, car předvedl svůj typický obrat a Francii jednoduše odepsal jako druhořadou zemi. A v takovém případě by nic nebránilo obrat ji o Alsasko, které by dostala jako bolestné za Halič, kde se už zabydlovali ruští vojáci, Vídeň.

Svérázu své osoby dal Alexandr vyniknout i v Napoleonově případě. Třebaže spojenci, všichni Bourboni a v neposlední řadě i Talleyrand naléhali, aby byl Bonaparte poslán co nejdále od Evropy, například na Svatou Helenu omývanou vodami At-

lantiku, car se s císařovými zástupci pendlujícími mezi Fontainebleau a Talleyrandovou rezidencí v Paříži v dubnu 1814 dohodnul, zatímco alianční partneři ještě do hlavního města Francie nedorazili, že se „Korsičan“ usadí na Elbě, tedy na dohled evropské pevniny, lépe řečeno Apeninského poloostrova.

Alexandr určoval ruskou zahraniční politiku více méně sám. Jeho rádci na něj měli často velmi malý, ne-li téměř žádný vliv. K tomu byl schopen dát více na radu nějakého šarlatána či kartárky, než svých ministrů či tajemníků, včetně Karla Roberta hraběte Nesselroda či hraběte Ioannise Kapodistriase. Zatímco Nesselrode, čtyřiatřicetiletý rodák z Lisabonu, jinak příslušník vestfálské šlechty o sobě cynicky tvrdil, že cti kormidlovat ruskou diplomacii se mu dostalo jen díky tomu, že pro svou malou postavu těžko nasedal na koně, osmatřicetiletý Řek Kapodistrias, který utekl kvůli francouzské okupaci z Korfu do Ruska, sloužil ruskému imperátorovi od roku 1809 jako tomu, kdo by jednou mohl změnit poměry v Evropě a pomoci jeho vlasti. Oba měli přitom blízko k Metternichovi. Například nesouhlasili s carovou touhou zmocnit se co největší části Polska, ale jako poslušní dvořané, udělali vždy jen to, co si přál jejich „pán“.

Přestože Paříž, kde se spolu s královskou rodinou zabývali vracející se rojalističtí emigranti a kde se po ulicích potloukali vojáci vítězných armád, častá noční oběť bonapartisticky smýšlejících Francouzů, představovala „špatné místo pro práci“, jak se Castlereagh vyjádřil o záplavě plesů, večeří a různých oslav, k podpisu mírové smlouvy došlo už předposlední květnový den roku 1814. Dva dny předtím vítězní spojenci uspořádali v Boulognském lesíku jako demonstraci síly vojenskou přehlídku, ale poté předvedli svou mírnější tvář.

„Lidé budou spokojeni. Podmínky jsou vynikající a zároveň poskytují velký a krásný důkaz o umírněnosti mocností. Bývali bychom mohli Francii zničit, [...] rozhodli jsme se ale pro řešení, jež nemůže vyvolat žádnou odůvodněnou nespokojenost. S tímto mírem to ale bude jako se všemi lidskými záležitostmi: ve Francii ho budou pocítovat jako příliš tvrdý a mimo ni zase příliš mírný,“ napsal Metternich. Vystihl to přesně.

Francie se scvrkla do svých „přirozených hranic“ ze začátku roku 1792. Nad tento rámec jí zůstaly bývalé papežské enklávy Avignon a (Venaissin) Comtat v západním Savojsku, říšské enklávy Mülhausen a Möpeltgard a část bývalého Rakouského Nizozemí (Flandry). Vedle toho se Talleyrandovi podařilo zachránit společně se Saarbrückenem pevnosti Philippeville, Landau a Marienburg. Celkem získal Ludvíkovi XVIII. oproti roku 1792 asi půl milionu poddaných navíc. Za to musel v sérii dvoustranných smluv uznat nezávislost Nizozemského království tvořeného bývalými Spojenými provinciemi a větší částí Rakouského Nizozemí, dále samostatnost italských a německých států a Švýcarska. Naproti tomu se francouzskému králi dostalo ubezpečení, že Nizozemí nebude nikdy podřízeno nebo spojeno s jinou korunou a že německému „spolku“ nebude stát v čele nikdy představitel žádné ze čtyř vítězných mocností.

Místo děsivých válečných reparací, na nichž bazírovali obzvláště Prusové, Francouzi zaplatili pouhých pětadvacet milionů franků za to, že spojenci nebudou vymáhat kontribuce. Nemuseli ani vrátit umělecké předměty naloupené během napoleonských válek v cizině a přislíbili také, na britský nátlak, že do pěti let skončí s obchodem s otroky. Londýn vrátil Paříži pro změnu většinu jejích kolonií. Ponechal si pouze Tobago, Svatou Lucii a Mauritius.

Britové přišli o hlavní odbytiště živé pracovní síly po ztrátě třinácti amerických „osad“. Proto tento druh náhle nevýnosného obchodu v roce 1807 zrušili a neměli tudíž nejmenším zájem, aby na tom vydělávali ani jiní. Nešlo ani tak o problematické ideály „*abolition*“, byť se s nimi Angličané o to více zaštiťovali, ale o peníze. Proto Francouzi pokládali vracení kolonií za pokrytectví, bude-li obchod s otroky zároveň zakázán. Lorda Castlereagha nechával problém otroctví chladným, nemohl se mu ale vyhnout už s ohledem na „zběsilé abolicionisty“ v řadách opozice a mezi novináři, kteří ho kvůli tomu neustále atakovali.

„Náhodou“, jak se později vyjádří Metternich, podepsali dvoustranné smlouvy s Paříží i zástupci tří dalších zemí protinapoleonské koalice: Švédsko proto, že vrátilo Francii Guadeloupe, jež mu svého času přepustila Velká Británie. Portugalsko zase z toho důvodu, že s ním měla být uzavřena smlouva o konečném vyrovnání ohledně francouzsko-portugalské hranice v Guyaně. Třetí a poslední bylo Španělsko žádající dětinsky, aby se s ním jednalo také jako s mocností.

„Nyní máme konečně správný mír. Všechno ostatní bylo přece jen zdání. Lidé se smyslem pro politiku musí být se smlouvou spokojeni,“ zhodnotil výsledek květnového pobytu představitelů vítězné aliance v poražené Paříži Talleyrand. Když už nic, nemohl přece vydávat příslušnou dohodu za svůj neúspěch, a tak ji chválil, seč mu síly stačily. Jaksi přitom opomíjel i tajnou část smlouvy, podle jejíhož článku 3 Francie neměla mít stejné slovo jako vítězové.

Zástupci Velké Británie, Ruska, Rakouska, Pruska, Švédska a Španělska na straně jedné a Francie na straně druhé se dále dohodli, jak stojí v článku 32, na tom, že všechny problémy,

na něž nezbyl čas, vyřeší později: „Během dvou měsíců pošlou všechny mocnosti, účastníci se stávající války, své zplnomocněnce do Vídně, aby na všeobecném kongresu doplnili ustanovení [této – pozn. L. T.] smlouvy.“

Nebylo to nic nového a neočekávaného. Ideu mírového kongresu obsahovala už rusko-britská smlouva z roku 1805. A čas od času se k tomuto tématu členové nyní už šesté protinapoleonské koalice vraceli. Podmínkou byla ovšem Bonapartova porážka. Koncem ledna 1814 se ve francouzském Langres shodli na rakouské metropoli jako místě, kde bude Evropa rozvrácená idejemi francouzské revoluce a bodáky „korsického monstra“ postavena opět na nohy. Pruský král a ruský car navíc rakouskému císaři slíbili, že se dostaví osobně. Britský král ani princ regent na nic takového nepomýšleli a ani nemohli. Šestasedmdesátiletý Jiří III., přezdívaný „Farmář Jirka“, byl kvůli duševní nemoci od roku 1811 zavřen ve Winsdoru a ani jeho dvaapadesátiletý syn, budoucí Jiří IV., se do politiky příliš nehrnul. Nechával ji na starosti vládnoucím toryům. O to více času a prostoru měl tento „první anglický gentleman“ pro své hobby. Vedle milenek a pozitivního vztahu k alkoholu to bylo především umění. Nikoli náhodou se už v té době začínalo hovořit o „stylu regentství“.

Šéf francouzské diplomacie Talleyrand se v prvním okamžiku zalekl toho, že by kongres mohl pasovat Francii na druhohradou mocnost, ale pak si uvědomil, že se tak, stane, budou-li se v Paříži této myšlenky protivit či ji bojkotovat. „Nemůže-li si [Francie – pozn. L. T.] od toho slibovat, že tam bude mít velký vliv, bude tím [alespoň – pozn. L. T.] chráněna,“ vysvětlil králi, proč si nehodlal účast na kongresu odepřít. Kalkuloval s tím, co si uvědomovali i jiní, jako například Friedrich rytíř Gentz,

právník a bývalý pruský úředník, který se pustil na dráhu *nezávislého intelektuála* placeného nejdříve berlínskou a od roku 1802, díky Metternichově přispění, vídeňskou vládou: „Koalice je slabá, vetchá, špatně postavená budova, kde se k sobě ani dva kousky pořádně nehodí.“ Tento Metternichův jedenapadesátiletý tajemník, který studoval u Immanuela Kanta v Královci a kdysi obdivoval Jeana Jacquese Rousseaua a francouzskou revoluci, se v průběhu let změnil v jejího zapřisáhlého nepřítele, si nedělal žádné velké iluze o tom, co drželo čtveřici evropských mocností doposud pohromadě. Tímto tmelem byl Bonaparte, proti kterému ve svých novinách *Historisches Journal* tak bojoval. Teď se tato koaliční stavba začínala drolit.

Podle tajného článku číslo 1 pařížské smlouvy měl kongres potvrdit nové dělení Evropy, včetně uspořádání poměrů, a to „na základě úmluv dosažených spojení“. Ti přepokládali, že se dohodnou sami mezi sebou a od ostatních očekávali, že se co nejtíšeji podřídí. „Mezitím se domluvíme, pokud se tak právě už neděje, s německými knížaty. Vyrovnání mezi mocnostmi se definitivně rozhodne v Anglii. Kongres tak bude věnován méně vyjednávání a více podepisování. Omezí se především na posouzení společenských otázek týkajících se celé Evropy, jako třeba poměry poddaných, jež byli francouzským zákonodárstvím úplně poblázněni, a na obnovení podmínek pro svobodnou říční plavbu,“ prorokoval Metternich.

Ne vždy je ale přání otcem myšlenky, jak se potvrdilo hned druhý den po podpisu pařížské mírové smlouvy, 1. června 1814. Castlereagh se chystal opustit Paříž, když se car zmínil o Polsku. Ztroskotat ale na Metternichovi, kterému se navíc podařilo přemluvit Ludvíka XVIII., aby se vyslovil proti obnovení „polského království“ podle ruských představ.

Pro Alexandra to byla další řafka z francouzské strany. Už dříve ho značně rozladilo Ludvíkovo prohlášení, že za návrat do Tuilerii vděčí Britům. Potom, co *The Times* tato slova přinesly černé na bílém, car francouzské Bourbony doslova provokoval. Navštěvoval v Malmaison Bonapartovu bývalou manželku Josephinu, stýkal se s jeho nevlastní dcerou, bývalou holandskou královnou Hortensií a věčně opakoval, že by se francouzští rojalisté a král měli více řídit liberálními myšlenkami, chtějí-li být doma opravdu doma.

Porcování kořisti

o podpisu smlouvy Alexandr I. a Friedrich Vilém III. odcestovali do Londýna, kde, jak Metternich očekával, dojde k už zmíněnému „vyrovnání mezi mocnostmi“. Po plavbě na moři a cestě v kočáře z Doveru je hlavní město Velké Británie přivítalo 7. června. Františka I., který se raději vrátil s velkou slávou po roční nepřítomnosti poprvé jako vítěz po mnoha porážkách do Vídně, zastupoval za „kanálem“, kde Rakousku příliš naklonění nebyli (o důvod víc pro Františka proč tam nejet), Metternich. Ten v metropoli na Temži, kam dorazil jako první ze všech, pracoval s císařovým souhlasem na uskutečnění své „milované myšlenky“, tedy aliance Rakouska, Británie, Španělska a Pruska jako základu poválečné Evropy. V souladu se „staletými zkušenostmi“, jak tvrdil, představovalo spojení „německých velmocí“ s „námořními mocnostmi“ nejlepší záruku evropské rovnováhy. Získat pro tuto myšlenku Brity, kteří šli zpočátku na ruku carovi a Metternichovi kvůli jeho lavírování a nedávnému nadbíhání Bonapartovi nedůvěřovali, nebylo, jak se nakonec ukázalo, zase tak nemožným cílem. Zvláště, když tomu car a jeho extravagantní sestra velkokněžna Kateřina Pavlovna, už dva roky vdova po oldenburském vévodovi Karlovi a matka dvou synů, svými výstřelky napomohli. Oba si proti sobě popudili nejen prince regenta Jiřího, kterého Kateřina pobývajíc v Londýně od konce března už stačila nazvat „čistokrevným chudákem“, ale i kabinet lorda Liverpoola.

Dotkli se Britů hned na začátku, když se ubytovali na Piccadilly v Pulteney Hotel, a nikoli v královském paláci. Kateřina

regenta, o němž mimo jiné tvrdila, že má „špatné chování“, naštvala hned v den svého příjezdu, když ho nechala na sebe dlouho čekat a nakonec ho přijala v negližé. Ještě větší rozruch ale způsobila, stejně jako její bratr, koketováním s whigovskou opozicí vedenou lordem Charlesem Greyem a Williamem Cavendishem vévodou z Devonshiru a navázáním kontaktů se zástupci Spojených států, jež byly s Británií právě ve válečném stavu. A jako kdyby to bylo málo, car a zvláště jeho sestra dávali ostentativně najevo nesouhlas s připravovaným sňatkem princezny Charlotty Waleské, jež podle Kateřiny vypadala jako „mladý uličník oblečený jako holka“, s princem Vilémem Oranžským.

Alexandr tak křížil britské plány na upevnění vazeb s právě se rodícím Nizozemským královstvím, což mu v Londýně nikdy nezapomněli a neodpustili, stejně jako to, že si nasavsko-oranžský princ nakonec vzal carovu mladší sestru Annu. Oldenburská vévodkyně se ke všemu nepříjemně dotkla britského královského dvora žádostí, aby nezvali dva mladší bratry prince regenta, Augusta Frederica vévodu z Kentu a Edwarda vévodu ze Sussexu, bude-li přítomna i ona. Vadilo jí jejich dvoření, protože právě usilovala o sňatek s rakouským arcivévodou Karlem. Car sestře zdatně sekundoval. Například o pětapadesátileté metrese prince regenta Isabelle markýze Hertfordové sedmatřicetiletý ruský monarcha veřejně řekl, navíc tak, aby to jeho hostitel nemohl přeslechnout, že vypadá „strašně stará“.

Pokud si lord Liverpool zpočátku myslel, proč nenechat carovi Polsko, brzy změnil názor a Metternichovi to neuniklo. Jak jinak by také mohl Friedrich von Gentz, jenž zůstal ve Vídni, s potěšením konstatovat, že Britové hledí nyní na polské záležitosti rakouskýma očima. I proto mohl Metternich Františ-

Britský regent Jiří, budoucí král Jiří IV.

kovi I. v polovině června oznámit, že „Rusko ztrácí v Anglii půdu pod nohama, zatímco Rakousko ji získává“.

O to více neskrývali znepokojení Prusové. Hardenberga a Humboldta, kteří společně s Blücherem doprovázeli za Kanál svého krále, vyváděl car taktéž z míry. „V Paříži to bylo těžké a tady v Londýně je nemožné promluvit si [s ním – pozn. L. T.] o našich záležitostech v klidu,“ neskrýval znepokojení pruský kancléř. Radost mu naproti tomu udělal Castlereagh slibem, že Británie Prusům pomůže se Saskem. A hned to také demonstroval, když odmítl přijmout drážďanské diplomaty sondující, jaký osud připravují vítězové jejich králi a zemi.

V polovině června se zástupci vítězných mocností dohodli na tom, že kongres ve Vídni začne 15. srpna. Stalo se tak na Castlereaghovu žádost, aby mohl zůstat v Londýně kvůli zasedání britského parlamentu. Jenže car se dal natruc slyšet, že musí předtím ještě zajet domů do Ruska a v neposlední řadě také provést inspekci ruské armády odpočívající v Polsku. Termín v polovině srpna tak padl hned poté, jak byl dojednán. Britové byli rádi, když loď vezoucí Alexandra zpátky na pevninu zvedla 27. června konečně kotvu.

Z původně dvoutýdenního zpoždění byly nakonec rovné dva měsíce. Kongres se sejde 1. října, oznámil Metternich císaři Františkovi den nato. „Když se ruský car nedostane na scesti, není žádné pochyby o tom, že toto velké dílo ukončíme ani ne za šest týdnů,“ dodal k tomu optimisticky.

Aby se všichni vyhnuli nemilým překvapením z jedné či druhé strany, zvláště panovaly obavy z Rusů, zástupci velmocí obnovili ten samý den spojeneckou smlouvu s tím, že každá z nich si až do konce kongresu ponechá jen šedesát tisíc pěšáků a patnáct tisíc kavaléristů. Rusko totiž nedrželo své vojáky jen

v Polsku, ale i v Holštýnsku a dalších oblastech na severu Evropy. Pruská armáda zase měla pod kontrolou velkovévodství Berg a oblast mezi Rýnem, Maasou a Moselou. Společně s Rakušany pak udržovali posádky i v regionu mezi Moselou a Rýnem. Bavorští vojáci byli zase ve Würzburgu a v Aschaffenburgu. A Britové s Holanďany drželi levý břeh Mázy.

Aby si Brity, jejichž sympatie k Alexandrovi klesly k bodu mrazu, ještě více naklonil, Metternich, žárlící na „magický domek“, jenž prý car v Londýně zpočátku vyvolával, přenechal bývalé Rakouské Nizozemí Nizozemskému království. Dobře věděl, že Rakousko nemá na to, aby převzalo a zvláště udrželo kontrolu nad tímto svým dominiem léta okupovaným Francouzi. A tak udělal gesto, kdy se nouze stává cností. Nasavsko-oranžský dům za to měl chránit ústí Šeldy, Rýna a Antverpy a garantovat volný přístup všem obchodníkům.

Dalším Metternichovým úspěchem bylo to, že jako britský zplnomocněnec odjede do Vídně lord Castlereagh. To už oba tušili, že kongres nebude jen formální záležitostí. Stačilo si jen uvědomit, že se v Londýně nepodařilo evropské záležitosti vyřešit. Naopak, rozpory se ještě prohloubily. Zvláště polsko-saská otázka získala na gradaci. A to i přes carův slib, že do začátku kongresu nepodnikne nic, co by jeho svolání zkomplikovalo, zvláště pak, že bude trpělivý v otázce Polska. Stažení ruské armády z Francie do varšavského velkoknížectví ale jasně naznačovalo, jaké má ruský imperátor úmysly.

Jeden z velkých evropských států s deseti a půl milionem obyvatel ležel už po desetiletí v troskách. Silní sousedé z Berlína, Vídně a Petrohradu využili jeho vnitřních sporů a válek už dříve k tomu, aby si ho postupně rozparcelovali. Na návrh Friedricha II. podělit se o bezprizorní Polsko kývla oka-

mžité Kateřina II. a po nějaké době přesvědčování kancléřem Václavem Antonínem Kounicem a synem Josefem II. se přidala i Marie Terezie. Petrohradskou smlouvou dostalo Prusko roku 1773 západní Prusy (bez Gdaňska), vojvodství Chelmské (bez Toruně), část Kujavska a Velkopolska. Rusko se zmocnilo části Běloruska a dnešního Lotyšska, zatímco Rakousko ovládlo Halič a část vojvodství Krakovského. Třebaže se Poláci, zvláště pak stoupenci osvícenství pokusili o změnu, neuspěli. Než stačili obyvatelé bývalé Rzeci pospolitité pořádně načichnout francouzskou rebelií, Vídeň se s Petrohradem domluvily v roce 1793 na druhém dělení. Polsko tak přišlo o většinu území a s ním o sedm milionů „duší“.

Myšlenky importované z jakobínské Francie se ale umlčet nepodařilo. Poláci, vedení hrdinou války amerických kolonií za nezávislost Tadeuszem Kościuszkiem, sáhli po zbraních. Za necelé dva roky povstání skončilo porážkou a na pořad dne přišlo třetí, konečné dělení. Polsko zmizelo z map, ale nikoli z paměti. Poláci věřili, že to ještě není úplný konec. Jejich nová naděje přicházela ze západu na bodácích Bonapartových vojáků. Po vítězné válce s Pruskem v roce 1807 Napoleon vytvořil z pruského dílu Polska varšavské velkovévodství a spojil je v personální unii se Saskem. O dva roky později připojil k varšavskému velkovévodství ještě (rakouskou) západní Halič a Krakov.

Po likvidaci Bonapartovy Velké armády na ruských pláních v roce 1812 a zahájení válečných operací v prvních měsících 1813 Alexandra I. vize ruského Polska úplně pohltila. Když pak Rusové obsadili varšavské velkoknížectví, kterému z Napoleonovy vůle vládl do roku 1812 saský král Friedrich August I., car se už viděl pánem nejen ruského podílu z předchozího dělení

Polska, ale i dalších teritorií. Zdůvodnil to více než prostě tím, že jeho armáda přináší Polákům svobodu. Jak prohlásil, cítil za Poláky a jejich zem odpovědnost. Přihrál mu i sám „revolucionář“ Kościuzsko ze svého exilu ve Francii. V květnu 1814 vyzval ruského panovníka, aby se zasadil o polskou nezávislost a zavedení britského parlamentního systému.

Ani jedno se logicky nelíbilo ve Vídni. Metternicha by carovy patetické slovní výlevy o záchraně Poláků nechaly klidným, kdyby neznamenal reálnou hrozbu pro jeho plány na nastolení rovnováhy sil ve střední Evropě. V nich nemělo Rusko, pronikající přes Vislu dále na západ, místo. Aby tomu včas zabránil, rozehrál diplomatickou hru, která měla Alexandra I. a Friedricha Viléma III. přibrzdit v rozletu. Dal tak nepokrytě najevo, co si myslí o sérii smluv týkajících nazrávajících polského problému.

Už v únoru 1813 se totiž Rusko dohodlo v Kalizsi s Pruskem na tom, že Polsko, kromě Slezska, připadne carovi, a Sasko, že získá pruský král. Přestože Berlín s Petrohradem o pár měsíců později ve smlouvě z června 1813 z Liberce, uzavřené navíc společně s Rakouskem, deklarovaly přání řešit polské záležitosti společně ve třech (mělo být zrušeno varšavské velkovévodství a obnoveno Prusko v bývalých hranicích), Metternich dobře věděl, že se ho Rusové a Prusové snaží hlavně přimět k tomu, aby konečně přestal lavírovat a vystoupil jednoznačně po jejich boku proti Bonapartovi. Proto byl každý slib dobrý. Nepřesvědčila ho ani následná prusko-rusko-rakouská smlouva ze začátku září téhož roku z Teplic. Tou se všechny tři „východní mocnosti“ zavázaly, že obnoví svá území v hranicích z roku 1805, tedy před bitvou u Slavkova a následným přešpurským mírem, a že se tak stane na „přátelském“ základě.

Teď, v polovině roku 1814, car mluvil opět jinak, jako po podpisu kalizské smlouvy, a Prusové mu přizvukovali. Metternich proto napnul všechny páky a skutečně se mu podařilo dosáhnout odkladu řešení polské budoucnosti. Tím uložil k ledu i kauzy Saska a Mohuče s tím, že se s těmito otázkami vypořádá blížící se kongres. Rusové a zvláště Prusové se museli obrnit trpělivostí.

Třebaže do Londýna nejel, Talleyrand disponoval o tom, co se v červnu v britské metropoli dělo, informacemi z první ruky. Poskytl mu je Metternich. Po čilé korespondenci došlo mezi 2. až 7. červencem i na osobní schůzky. Při návratu z Velké Británie se rakouský ministr a s ním i jeho pruský protějšek nemohli v metropoli na Seině nezastavit. Třebaže ho Ludvík XVIII. několikrát během prvního červencového týdne přijal a bavil se s ním o evropské budoucnosti, Metternich dobře věděl, že o francouzské zahraniční politice musí mluvit především s jejím tvůrcem. Chtěl se ubezpečit, že Talleyrand sdílí obavy z ruského pronikání do střední Evropy i že nesouhlasí s tím, aby Sasko spadlo do klína Prusům. Ideální řešení pro oba muže představovalo vytvoření nezávislého Polska. Oba si ale dobře uvědomovali, že něco takového spustí u Alexandra stejnou reakci, jako kdyby mu předhodili, že dal uškrtnit svého otce. Také na Sasko nahlíželi podobně. Ani jednomu z nich se nezamlouvaly pruské požadavky a navíc byl saský král přes Marii Josefu Saskou příbuzným Ludvíka XVIII.

Nedůvěřivý Metternich si nebyl Talleyrandem nikdy jist. Říkával, že lidé jako on „jsou jako ostré nástroje a hrát si s nimi je nebezpečné“. Obával se možnosti, že by se Talleyrand mohl s carem za jeho zády paktovat. O to více zdůrazňoval možnost případného pozdějšího rakousko-francouzského spojení.

Naproti tomu kancléř Hardenberg vystupoval v Paříži z pozice síly. Dal Ludvíkovi XVIII. a jeho ministru zahraničí zřetelně najevo, že pánem ve střední Evropě jsou Prusové (a s nimi Rakušané). Berlín proto nepřipustí žádné francouzské zasahování a vměšování v této části kontinentu, je to záležitost Friedricha Viléma III. a Františka I., a tomu také bude odpovídat jejich společný postup.

Už den po bitvě u Lipska, 19. října 1813, ověnil pruský státní kancléř Friedricha Viléma III. titulem „pruský a saský král a suverénní vévoda slezský a velkopolský“. Sasko patří Prusku právem vítěze, vysvětlil Hannoveran Hardenberg zkoprněle Evropě. „Na rakouské našeptávání kvůli saskému králi bych se vůbec neohlížel,“ dodal vzápětí s tím, že Sasko se mu zdá větší výhrou než cokoli z toho, co královi předci, včetně Friedricha II., dosáhli. Když Alexandr I. navíc navrhl, aby byl Berlín Saskem odškodněn za svůj polský díl, na nějž si broustil sám zuby, vše se zdálo být na nejlepší cestě. Vyplnil by se tak kancléřův dlouholetý sen. Již před šesti roky uvažoval nad stejným handlem, Sasko za polské území, ale tehdy rozhodl vítěz od Slavkova a toho pruské výměnné obchody zajímaly méně než poslední francouzský voják.

Už během příměří v polovině června 1813 přemýšlel pruský státní rada Andreas Joseph Hoffmann o tom, co by jeho zemi přineslo navrácení Jižního a Nového východního Pruska v původní rozloze. Označil to za „smutný dárek“ a o to více ho přitahovala Lužice, kterou svého času Habsburk Ferdinand II. přenechal saskému luteránskému kurfiřtovi Janu Jiřímu I. za pomoc proti českým odbojným stavům na začátku třicetileté války. Ta by *slušela* Prusku více. To si ostatně myslel už i „velký Fritz“. Ostatně několikrát za válek o rakouské dě-

dictví naznačil, že by se mu hodila nejen Lužice, ale rovnou celé Sasko. Pak se naskytla jedinečná šance. Saský král a pán varšavského velkoknížectví Friedrich August I. podlehl roku 1813 opětovnému kouzlu Napoleonovy *šťastné hvězdy* a připojil se k jeho tažení proti Prusku a Rusku. Bonapartova porážka a následný ústup od Lipska mu však udělaly čáru přes rozpočet. K dovršení všeho saský panovník skončil v pruském zajetí. Vítězové se mu postarali o pobyt na státní útraty v zámku Friedrichsfelde u Berlína.

Státní rada Hoffmann proto mohl přejít o od snů k realitě. V polovině listopadu 1813 napsal Hardenbergovi, že anexe části Saska by nejen „čistě ze zeměpisného hlediska zlepšila pruské postavení“, ale že „přivtělení saského národa by rozmnožilo pruskou sílu o čtvrtinu“. To by se samozřejmě okamžitě odrazilo v pruské *německé* politice. Vedlo to až k názoru, že „Prusko je jediným opěrným bodem všeho, co je německé a co nese německé jméno“. Od toho už byl jen krůček návrhu německých radikálů titulovat pruského panovníka napříště „králem pruským, braniborským a saským“.

Podle pobočníka Friedricha Viléma III. Karla Friedricha von Kneesebeck představovalo Sasko nutnou náhradu za to, co Prusko ztrácí v Polsku. Proto je třeba, „abychom je jako odškodnění dostali celé, celý stát“. „Prusko,“ sekundoval mu zdatně další apologeta myšlenky *Sasko Prusku*, finančník a diplomat v pruských barvách Barthold Georg Niebuhr, „je hrdé na poslání bránit sebe a Německo. Musí k tomu patřičně zesílit, aby se nevyčerpalo a nevykrvácelo.“ Proto má nárok na všechna německá území, jejichž vládci tyto ideje zradili, vyvozoval dále Niebuhr, jinak napůl Dán. Podřízený bývalého šéfa pruské správní rady pro osvobozená území, známého re-

formátora a pruského prvního ministra svobodného pána Karla von und zum Stein (nyní v ruských službách), který pro změnu pocházel z Porýní, Johann Albrecht Eichhorn zase dokazoval, že Prusko a Sasko musí mít jednoho vládce: Prusko potřebuje Sasko k tomu, aby bylo dost silné, a Sasko zase potřebuje vládce, který by nahradil čtyřiašedesátiletého Friedricha Augusta I. z rodu Wettinů.

Snad nejlépe odhadoval pruské postranní úmysly Metternich. Až bude po všem, prohlásí, že Prusko nemíní „být žádoucí severoněmeckou mocností za Vislou, ale že se chtělo stát německou velmocí. A k tomu nutně potřebovalo si podmanit Sasko.“ Rakouská generalita, která si dobře uvědomovala význam Saska už ve válce o rakouské dědictví, si nedokázala, a ani nechtěla představit, že by sdílela se svým luteránským nepřitelem z Berlína ještě delší hranici. Prusové by se tak navíc dostali, podle jejich názoru, do nebezpečné blízkosti tří a půlmilionového Bavorska, tehdejšího rakouského spojence.

Přesto Metternich v lednu 1814 poskytl Prusům, jak to Hardenberg vyličil carovi, naději, že se nebude jejich plánům příliš protivit. Habsburský dům byl prý připraven diskutovat o rakousko-pruském uspořádání, a to včetně Saska. Jak dále tvrdil carovi Wilhelm von Humboldt, Metternich taktéž souhlasil s tím, že Prusko bude mít včetně Saska asi třináct milionů obyvatel. Samozřejmě, že si oba Prusové nechali pro sebe, čím tuto nabídku rakouský ministr podmínil. Sasko mělo být odměnou za společný postup proti Rusku bažícímu po Polsku.

Rusko Alexandra I. děsilo Metternicha více než tmavomodré pruské uniformy v lesích Krušných hor. Znepokojovalo ho to tím více, jak se dozvídal o „bezvýhradné toleranci“ pruského krále „vůči imperátorovým myšlenkám“. Báł se totiž

dvojího zla. Dosáhne-li Rusko svého v Polsku, Prusové se jako ruští spojenci zmocní Saska. Proto chtěl klepnout (s pruským příspěvkem) cara přes prsty dříve, než bude pozdě. Pak by se vypořádal i s Prusy, jež by Rusko za jejich *zradu* jistě hodilo na pospas jeho nepřátelům. Metternich zapomínal ale na jeden velice důležitý fakt. A to na britský zájem o Prusko jako důležitý prvek systému rovnováhy sil ve středoevropském prostoru a z toho plynoucí sliby, že Londýn Castlereaghevým prostřednictvím Prusy a jejich požadavky podpoří.

Dělení kořisti

Od toho už byl jen krůček ke spekulacím o tom, jaké vztahy mezi velmocemi skutečně panují. Zda a jak dalece jsou, zvláště pak Rakousko, Prusko a Rusko, na kordy. Dokonce se objevily fámy, že kongres už asi vůbec nebude, a když, tak nikoli ve Vídni. Například 7. července psal říšský dvorský rada Johann

Ernst hrabě Harrach velkému komořímu saského krále hraběti Camillovi Marcolinimu do Prahy, kde pobýval v exilu, že „kongres je posunut na 10. září. Dva monarchové, ruský car a pruský král, do Vídně nepřijedou, ale vrátí se rovnou do svých zemí. Nicméně si děláme naděje, že Alexandra znovu uvidíme koncem září.“ Se všemi těmito dohady udělal krátký proces sám Metternich. Dal veřejně oznámit, že kongres bude, a to koncem září. *Wiener Gazette* právě 7. července přinesl zprávu, že kongres začne 1. října. Manželce Lorel pak Metternich tvrdil, že všichni „určitě přijdou před 27. zářím“.

Přes tento odklad nemělo hlavní město habsburského mnohonárodnostního impéria na přípravy moc času. Za hradbami pamatujícími ještě turecké obléhání v roce 1683, jež však částečně poničili v roce 1809 Francouzi, se žilo i přes nedávnou válku poměrně vesele a dobře. Shodou okolností to připomínalo i jméno tehdejšího vídeňského starosty Stephana von Wohleben. Nikoli náhodou se to přičítalo tamnímu vínu, jak dovozoval například už v roce 1801 ve své knize Gottfried Seume odvozující původní římské jméno města Vindobona z „vinum dat bonum“ (dává dobré víno). Ročně prý tehdy podle jednoho německého žurnalisty každý Vídeňan vypil rovných sto čtyřiasedmdesát litrů tohoto ušlechtilého moku. Nezaostávala ani spotřeba piva, a to sto čtyřicet osm litrů na hlavu a rok. Není se co divit, že se o obyvatelích Vídně říkalo, že jsou požívační. Dokázali s tím, co vypili, totiž ještě sníst prý průměrně dvě stě kilogramů mouky a sto pět kilogramů masa na osobu za dvanáct měsíců.

Snad nejvíce napilno ze všech asi dvou set čtyřiceti tisíc obyvatel veselé Vídně, což ji řadilo co do velikosti na třetí místo v Evropě po Londýně a Paříži, měl dvorní rada Franz

Hager svobodný pán Allentsteig, pokračovatel *tradice* založené Johannem Antonem hrabětem Pergenem sloužícím Josefu II. blahé paměti. Zpívalo se o ní už i v Mozartově *Figarovi*. Řídl totiž *Oberste Polizei und Censur Hofstelle*. Na ní bude, jak zněl císařův rozkaz „obstarat přesné zprávy o vládcích, jejich doprovodu a rádcích“, kteří budou ve Vídni pobývat. Hagerův nejbližší podřízený, vrchní policejní ředitel Franz svobodný pán Siber proto neměl šetřit penězi a úsilím, aby získal nové „důležité zdroje“ zpráv.

Aby měl přehled doslova o každém cizinci, Hager, o němž člen francouzské delegace Emmerich Joseph vévoda Dalberg řekl, že je „mužem milujícím a provádějícím špionáž“, dal zřídit „přihlašovací úřady“, samozřejmě „pod policejní kontrolou“. Zvláštní pozornost věnoval Hager služebnictvu a lidem, kteří měli přístup i do nejvyšších společenských kruhů. Na odpor se jako jediné postavilo služebnictvo v Hofburgu. Teprve až zásah vrchního hofmistra Ferdinanda knížete Trauttmannsdorffa způsobil, že elitní lokajové slíbili vyjít Hagerovým lidem vstříc. Nikdo nebyl opominut, každý mohl jednou dodat důležitý strípek do celkové mozaiky informací. Vynechání nebyli ani vídeňští Židé. Když se ale hlásili do služby i knížata Kounic a Fürstenberg, dostalo se jim zdvořilého odmítnutí.

Kapitolou samou o sobě byli poštovní úředníci. Z jejich rukou se rozbíhala a zpátky zase v nich soustřeďovala všechna pošta. Další článek představovali ti, kteří dopisy otevírali. A nebylo to nic snadného, co by se dalo naučit přes den. Vosk nahradil pečetní lak, který bylo třeba dlouho nahřívat nad svíčkou, aby povolil. Poté bylo třeba lak zase opatrně nahřát a náhradním pečetidlem dopis zase zavřít tak, aby adresát nic nepoznal. A aby příjemce pošty nepojal ani stín podezření kvůli zpož-

dění, úředníci opatřovali dopisy tajnými značkami, jež zaručovaly, že dopis půjde co nejrychleji a ztráta času způsobená policií se dožene. Ti všichni společně, včetně šifrovacího oddělení, zvaného „černý kabinet“, se nyní připravovali na to, aby každý na svém místě obstaral císaři a jeho prvnímu ministrovi maximum zpráv všeho druhu.

Kámen úrazu

Metternich, pobývající od 19. července střídavě ve Vídni a ve třicet kilometrů vzdáleném Badenu ve Vídeňském lese, kam se přesunula na léto celá jeho rodina, se s blížícím se datem zahájení kongresu pokoušel opakovaně najít společnou řeč s Prusy. V instrukcích pro rakouského vyslance Stefana hraběte Zichyho v Berlíně už dokonce narýsoval společnou budoucnost vycházející ze soužití obou středoevropských mocností jako nutného předpokladu přežití v rusko-francouzském obklíčení. Proto také bude potřeba se domluvit na budoucnosti Německa. Protože Velká Británie měla být jejich společným velkým spojencem, jako protivník vycházelo z těchto mocenských počtů Rusko.

K tomu se však Prusové stavěli odmítavě. Nepomohla ani opětovná nabídka, že v případě společného postupu proti Petrohradu „nenarazí pruské zisky v Sasku z naší strany na překážky“. Ani pruský král, ani rakouský císař si nemohou dovolit mít za humny sud se střelným prachem – Poláky pod carskou vládou a k tomu nemít ani Krakov, Poznaň a Gdaňsk, naznačoval rakouský kancléř mezi řádky, jakými cestami se ubírají jeho úvahy. Emisarovi saského krále Friedrichu Albertovi hraběti Schulenburgovi v téže době Metternich řekl, aby byl trpělivý. Rakousko neustoupí před pochybnými právy vítěze (Pruska) na kořist.

Hardenberga ani v nejmenším ale nenapadlo přitlačit na pilu a vystupňovat pruské územní požadavky směrem na východ. Prusko a konec konců i Rakousko musí udělat vše, aby se vyhnuly válce s Ruskem, sdělil ambasadorovi Zichymu. Kde

byly ty časy, kdy před pár měsíci Friedrich Vilém III. nabádal Alexandra k umírněnosti a Hardenberg carovi vzkázal, že by pro Rusko bylo lepší vydat jak Krakov, tak Czenstochovou. Slovní sprcha, kterou car za to na Prusy spustil, jim stačila.

Třebaže se pruský kancléř dalšího posunu ruských hranic dále na západ za Vislu bál (Alexandr si představoval linii od Toruně k Czenstochové), nechtěl si s Metternichem zadat. Protože se car nehodlal pruské a rakouské části Polska vzdát a už dříve během rusko-pruské schůzky v Darmstadtu slíbil, že se s armádou zasadí o to, aby „saské království připadlo Prusku“, Hardenberg radil, aby se polské záležitosti, které označil za „hlavní kámen úrazu“, na kongresu raději neventilovaly.

Ačkoliv dal Metternichovi slib, že se bude ohledně Polska mírnit, car hnal celou záležitost kupředu. Dech vyrazil zvláště Prusům, když se dal slyšet, že by stálo zato zveřejnit výsledky dosavadních prusko-ruských rozhovorů. Postarat se o to měl ruský guvernér Drážďan kníže Nikolaj Repin-Volkonskij. Od něj by se Rakušané dozvěděli, že saský král bude odškodněn na úkor některého z italských knížectví. Zároveň car z pozice silnějšího pruskému kancléři vysvětlil, že o pruské východní hranici rozhodne on a nikdo jiný. Tím se vytrácela i možnost, že by Prusové přece jen kus Polska, pokud možno Toruň se dvěma sty padesáti až třemi sty tisíci obyvatel, jak si malovali, přece jen urvali. To, že nešlo jen o silácká gesta, naznačil i fakt, že Rusové začali na obsazeném polském území formovat z Poláků armádu, ale s ruskými důstojníky.

Pod dojmem nekompromisního vystupování ruského imperátora, se Hardenberg stále více zajímal o to, kam až bude Rakousko v konfliktu o Polsko ochotné zajít. Vyslance Zichyho se proto otevřeně zeptal, zda není jeho rakouský císař náho-

dou připraven o Polsko s Ruskem válčit. Sám něco takového ze své strany kategoricky vyloučil: „Může se král, můj pán, v okamžiku, kdy je přesvědčen, že je carovi Alexandrovi zavázán velkými díky za své osvobození rozhodnout pro válku, která ho vystavuje nejistému osudu?“ Nakonec pruský kancléř vyjádřil naivní představu, že se car dá přemluvit, aby od svých požadavků přece jen ustoupil. Korunu svým úvahám nasadil výrokem, že se Rakousko a Prusko s Ruskem na všem dohodly vlastně už v roce 1813. Potvrdil tak, že Berlín sází na Rusko, bez ohledu na to, co by to mohlo i pro něj znamenat. Podle Metternicha se znovu potvrdilo, že Prusové nebyli s to uvažovat evropsky. Tato slova se vztahovala i na Humboldta, léčícího se údajně v Badenu. Nebyla to náhoda. Pruský vyslanec tak měl své zdraví jako záminku, aby mohl být v nepřetržitém osobním kontaktu s Metternichem, který tam taktéž trávil hodně času.

Alexandrova přejícnost vůči „bratru“ Friedrichu Vilémovi III. měla ale své meze. Zatímco Hardenbergovi nabízel celé Sasko, ve skutečnosti se mu zdálo, že by Prusku stačilo území k Elsteře a zbytek by si mohl přivlastnit jeho příbuzný výmarsko-koburský kníže Leopold. „Dám Prusku, co potřebuje, ale Rakousku ani vesnici. [Varšavské – pozn. L. T.] vévodství jsem dobyl já a mám čtyři sta osmdesát tisíc mužů na to, abych je bránil“, upřesnil car svůj postup v srpnu 1814 během pobytu v Petrohradu. Úplně doslova to nemyslel, třebaže daleko od toho nebyl. Z požadavků habsburské koruny na část Polska (Krakov, Zamość a východní Halič s Tarnopolí s celkem asi sedmi sty tisíci obyvatel), byl Alexandr ochoten vrátit Vídni jen zlomek – Wieliczku a tamní solné doly.

Metternicha trápil v polských záležitostech, vedle dělby území a s ní spojeného ruského pronikání do středu Evropy,

ještě jeden aspekt. Znepokojoval ho carův nápad posadit si na hlavu polskou korunu a zároveň dát novým polským poddaným ústavu. To mu vadilo stejně jako tahanice o nových hranicích. Báł se, že Alexandr tak svou nepředložeností může vložit do rukou evropských nacionalistických radikálů zapálenou bombu. Byl toho názoru, že by bylo vhodnější, kdyby se car spokojil s titulem velkovévody varšavského. Aby měl přehled o dění v Petrohradu, poslal v srpnu do Ruska generála Franze hraběte Kollera. Alexandr rakouského emisara od první audience přesvědčoval o tom, že Metternich bude chtít maximum a na ostatní že nezbude nic. On však přesto zůstává optimistou a nakonec se s jeho *šéfem* domluví, uklidňoval generála nevěřícího vlastním uším.

Metternich se od samého počátku snažil dát všem záležitostem *evropský* rozměr, aby nezůstaly omezeny jen na prusko-rusko-rakouský trojúhelník. Hnala ho k tomu potřeba mít na své straně dostatečně silného a vlivného spojence, zvláště když se Friedrich Vilém III. v Alexandrovi zhlédl a dělal, i proti vůli a přání svých ministrů, co mu na očích viděl. O to více rakouský první ministr musel spoléhat na svého britského kolegu. Castlereaghovi vyhovovala role, kterou mu Metternich vybral. Líbilo se mu vystupovat z pozice soudce stojícího nad znesvářenými stranami. Nestranný zůstat nemohl, a tak hrál, třebaže nikoliv z lásky k Rakousku, Metternichovi do karet. Určujícím faktorem byly společné zájmy. William Pitt by akceptoval slabé, rozdělené Polsko a Castlereagh mu v tom jako vzorný žák a svým způsobem i plagiátor dával za pravdu. Nesmělo to však být za cenu ohrožení evropské rovnováhy.

Když se na něj ještě v roce 1813 Adam Kazimír kníže Czartoryski obrátil s myšlenkou obnovy polské integrity a nezá-

Klemens Václav Lothar, kníže Metternich – rakouský kancléř

vislosti, Castlereagh polského magnáta, jinak carova přítele z dětství, zchladil slovy, že jeho zem lze osvobodit jedině měčem, a to že si on nepřejí, protože to za to nestojí. Více než riziko ozbrojeného boje šéf britské diplomacie v tomto případě preferoval jednání. Dokázal si spočítat, že Poláci by na Rusy neměli a po jejich porážce by se s carem vyjednávalo ještě mnohem hůře.

Když se „zlý duch koalice“, jak Czartoryskému přezdíval Metternich, objevil začátkem roku 1814 mezi politiky táhnoucími s armádami do Francie, Castlereagh ho okamžitě pacifikoval odmítnutím se za dané situace o Polsku jen bavit. I on čekal na kongres, byť se mu prusko-ruské *namlouvání* nijak nezamlouvalo. V této souvislosti upozornil začátkem srpna Prusy na to, že je Rusové svými vojáky rozmístěnými v Sasku, Holštýnsku a Polsku stále více ohrožují.

Aby nic neopomněl, Metternich opouštěl každý týden na tři dny toho roku věčnými dešti smáčený Baden a vracíval se do Vídně. Zde také přijal v první polovině srpna Bonapartovu nejstarší sestru Elisu Baccicchiovou, prosící podpořit její žádosti o Toskánsko anebo alespoň Luccu. Neřekl jí přímo ne, ale bylo jasné, co si myslel. Podobně dopadli dva emisáři neapolského krále, maršála Joachima Murata, sondující, jak vysoko si stojí akcie jejich neurozeného vládce. Metternich byl toho názoru, jak poradil své bývalé milence, Napoleonově sestře a zároveň Muratově manželce Carolině, že by se její chof měl raději vzdát trůnu dobrovolně a zajistit si tak alespoň nějakou budoucnost.

Zatímco u Lipska stál maršál s korunou na hlavě Bonapartovi po boku a statečně bojoval, jeho zmocněnec Ottavio Mormile kníže di Cariaty už vyjednával s nepřitelem přímo